

FTAXP 06.7137

ӘӨЖ 338.12.07

JEL 64

<https://doi.org/10.46914/1562-2959-2025-1-1-304-314>

САЛКЫНБАЕВА Ф.Д.,*¹

докторант.

*e-mail: fatima_sd@mail.ru

ORCID ID: 0000-0003-1253-9647

ТАЯУОВА Г.Ж.,²

PhD, қауымдастырылған профессор.

e-mail: g.tayauova@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0001-8061-3955

ЧОУДХУРИ Д.,³

PhD, қауымдастырылған профессор.

e-mail: daba.chowdhury1@canterbury.ac.uk

ORCID ID: 0000-0002-3117-3997

¹Есенов Университеті,

Ақтау қ., Қазақстан

²«Тұран» университеті,

Алматы қ., Қазақстан

³Canterbury Christ Church University

Лондон қ., Ұлыбритания

ЖАСТАР КӘСІПКЕРЛІГІН ДАМУ АРҚЫЛЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУДЫ БАСҚАРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Андатпа

Жастар кәсіпкерлігі – болашағы зор сала, қазіргі заманғы кәсіпкерлік қызметтің маңызды құрамдас бөлігі болып есептеледі. Оның өзектілігі бірнеше себептермен айқындалады, олар заманауи еңбек нарығында жастардың рөлін арттыруға, жаңаша көзқарастар мен цифрлық технологияларды енгізуге, сондай-ақ, қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешуге бағытталған. Біріншіден, жастар кәсіпкерлігінің маңыздылығы жұмыс орындарын құруда көрінеді. Екіншіден, жастардың инновациялық шешімдерді, соның ішінде цифрлық технологияларды енгізу қабілеті оларға кәсіпкерлік саласында жетістікке жетуіне жол ашады. Халықаралық мысалдар негізінде жастар кәсіпкерлігін мемлекеттік қолдаудың дәйекті түрде инновациялық бизнес-идеялары бар дарынды және өршіл жастарға өз ісін ашуға мүмкіндіктер туғызатынын көрсетеді. Жастар кәсіпкерлігін дамыту арқылы жұмыспен қамтуды басқару – елдің экономикалық және әлеуметтік дамуына ықпал ететін маңызды факторлардың бірі. Сонымен қатар, жастар кәсіпкерлігін дамыту студенттер үшін бөлек, ал ұзақ уақыт бойы өз мамандығы бойынша жұмыс таба алмаған тұлғалар үшін бөлек қарастырылады. Тағылымдамалар, сонымен қатар, әлеуметтік таптар негізінде қарастырылады, волонтерлік бағдарламалардың одан әрі жұмысқа орналасуына маңызы мен әсері жеке зерттеледі. Жастардың инновациялық және жаңа идеяларға толы болуымен қатар, оларды қолдау арқылы елдегі жұмыссыздық деңгейін төмендетуге және экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету. Жастар кәсіпкерлігін дамытудағы басты құралдардың бірі – жүйелі мемлекеттік қолдау. Мемлекет тарапынан жас кәсіпкерлерге жеңілдіктер, гранттар және субсидиялар беру, салықтық жеңілдіктер жасау, арнайы оқыту бағдарламаларын ұйымдастыру – бұл бағытта қолданылатын негізгі шаралар. Мұндай қолдау жастарға өз бизнесін бастауға, дамытуға және жаңа жұмыс орындарын құруға мүмкіндік береді. Бұл зерттеу жұмысының мақсаты жастарды тиімді жұмыспен қамтуға қол жеткізудің негізгі басымдықтарын зерттеу болып табылады. Жастар кәсіпкерлігін дамыту, әсіресе Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігінің қазіргі жағдайын ескере отырып, жастарды жұмыспен қамтуды арттырудың өмірлік маңызды стратегиясы ретінде анықталған. Зерттеуде талдаудың статистикалық құралы ретінде деректердің графикалық көрінісі қолданылады.

Тірек сөздер: жастардың еңбек нарығы, жастарды жұмыспен қамтудың басымдықтары, кәсіпкерлік, жаңа жұмыс орындары, жастар кәсіпкерлігі, шағын бизнес, жастар саясаты, мемлекеттік реттеу.

Кіріспе

Жастар арасындағы жұмыссыздықтың өсуі қазіргі жаһандық мәселелердің бірі ретінде ерекше назар аударуды қажет етеді. Түрлі зерттеулер мен статистикалық мәліметтер бұл мәселенің бар екенін дәлелдейді. Лиотти зерттеуінде атап өткендей, жастар үшін білім алудан жұмыс күшіне өтудің өтпелі кезеңі күрделі болып табылады, себебі олар жұмыс іздеу барысында әртүрлі кедергілерге тап болуы мүмкін. Бұл кезеңде кәсіби тәжірибенің жеткіліксіздігі мен еңбек нарығының талаптарына сәйкессіздік, сондай-ақ икемді немесе уақытша жұмыспен қамту үлгілеріндегі өзгерістер жастарға теріс әсер етуі мүмкін. А. Муја зерттеу жүргізді.

Осы мақалада жастар кәсіпкерлігін дамытудың негізгі бағыттарын айқындау мақсатында мемлекеттік қолдау шараларының қазіргі жай-күйі мен жастардың кәсіпкерлік қабілеттерін арттыру жолдары қарастырылады. Зерттеулер көрсеткендей, мемлекеттік қолдауға арналған бағдарламалардың шектеулі ауқымы жастардың кәсіпкерлікпен айналысуына белгілі бір кедергілер туғызады [2].

Бұл зерттеудің басты мақсаты – қазіргі кезеңдегі жастар кәсіпкерлігін дамыту бағыттарын анықтау. Жүргізілген зерттеулер нәтижесінде мемлекеттік қолдау бағдарламаларының ауқымы шектеулі екені анықталғанымен, жастар кәсіпкерлігін дамыту үшін мемлекеттік – жеке меншік әріптестік бағдарламаларының бар екендігі байқалады.

Зерттеу мақсатына жету үшін келесі міндеттер қойылды:

- ♦ жастар кәсіпкерлігін дамыту, әсіресе Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігінің қазіргі жағдайын ескеру;
- ♦ жастарды жұмыспен қамтуды арттырудың өмірлік маңызды стратегиясы ретінде анықтау;
- ♦ жастарды тиімді жұмыспен қамту және кәсіпкерлікті дамытудың басымдықтарын айқындау.

Жұмыспен қамтуға бағытталған белсенді мемлекеттік саясат өмір сүру сапасын жақсартуда, әлеуметтік-экономикалық интеграцияны жеңілдетуде, өзін-өзі жүзеге асыруға жәрдемдесуде және жастардың жалпы әлеуметтік дамуына жәрдемдесуде шешуші рөл атқарады. Бұл саясаттардың тиімділігі жұмыспен қамтуды жан-жақты талдау және зерттеу, жұмыс орындарын ашатын инвестициялар және жұмыспен қамту саясатын стратегиялық тұжырымдау арқылы күшейтіледі. Осы бағыттарға назар аудара отырып, мемлекет жастар арасындағы жұмыссыздықты азайтуға және тұрақты және өркендеген қоғамның дамуына қолдау көрсетуге айтарлықтай үлес қоса алады [2].

Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігін дамыту өскелең ұрпақты жұмыспен қамту ландшафтына айтарлықтай әсер ететін артықшылықтар мен кемшіліктердің кешенді өзара әрекеттесуін ұсынады. Еліміз жас кәсіпкерлер бастамашылық ететін шағын кәсіпкерлікті қолдауды күшейтуді жалғастырып жатқандықтан, бұл тұлғалардың алдында тұрған әлеуетті артықшылықтарды да, бар кедергілерді де сыни тұрғыдан талдау өте маңызды болады. Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігінің артықшылықтары төмендегідей:

Экономикалық өсім – жастар кәсіпкерлігі халық шаруашылығына қомақты үлес қоса алады. Жас кәсіпкерлер көбінесе жаңа өнімдерді, қызметтерді және бизнесті құруға әкелетін инновациялық идеялар мен жаңа перспективаларды әкеледі.

Бос жұмыс орындарын құру – жастар өздерінің жеке кәсіптерін құра отырып, өздеріне ғана емес, өз қоғамдастықтарындағы басқаларға да жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін туғызады, осылайша жұмыссыздық мәселесін шешеді.

Дағдыларды дамыту – бизнесті бастау жеке және кәсіби өсу үшін маңызды болып табылатын мәселелерді шешу, көшбасшылық және қаржылық менеджментті қоса алғанда, әртүрлі дағдыларды дамытуға ықпал етеді [22].

Әлеуметтік әсер – жас кәсіпкерлер көбінесе әлеуметтік мәселелерді шешеді және жергілікті қажеттіліктерді қанағаттандыратын қызметтерді немесе өнімдерді ұсыну арқылы өз қауымдастығына оң үлес қосады.

Жастар кәсіпкерлігінің кемшіліктері мен кедергілері төмендегідей:

Келешегі зор перспективаларға қарамастан, Қазақстандағы жас кәсіпкерлер өздерінің табыстары мен жастар басқаратын бизнестің жалпы өсуіне кедергі келтіретін көптеген қиындықтарға тап болады:

Қаржылық шектеулер: капиталға қол жеткізу үлкен кедергі болып табылады. Көптеген жас кәсіпкерлер несиелік тарихының жеткіліксіздігінен, кепілзаттың жоқтығынан немесе қаржы институттары белгілеген несиелеудің қатаң шарттарына байланысты қаржыландыруды қамтамасыз ету үшін күреседі.

Тәжірибенің жоқтығы: көптеген жас тұлғалар кәсіпкерлікке алдын ала тәжірибесіз немесе бизнесті басқару туралы білімсіз кіреді, бұл менеджменттің бұзылуына және бизнестің сәтсіздігіне әкелуі мүмкін.

Жоғары бәсекелестік: нарық көбінесе көптеген бәсекелестермен қаныққан, бұл жаңа бизнестің тартымдылығын арттыруды және тұтынушылар базасын құруды қиындатады.

Тәуекелден бас тарту: кәсіпкерліктің жоғары тәуекелділік сипаты жастардың, әсіресе құбылмалы экономикалық жағдайда, жеке кәсіп ашуына кедергі келтіруі мүмкін.

Білім беру мен оқытудың жеткіліксіздігі: білім беру бағдарламаларында жастарды кәсіпкерліктің қиындықтарына лайықты түрде дайындайтын, оларды бизнесті бастау мен жүргізудің қиындықтарын бағдарлауға жарамсыз етіп қалдыратын олқылықтар болуы мүмкін.

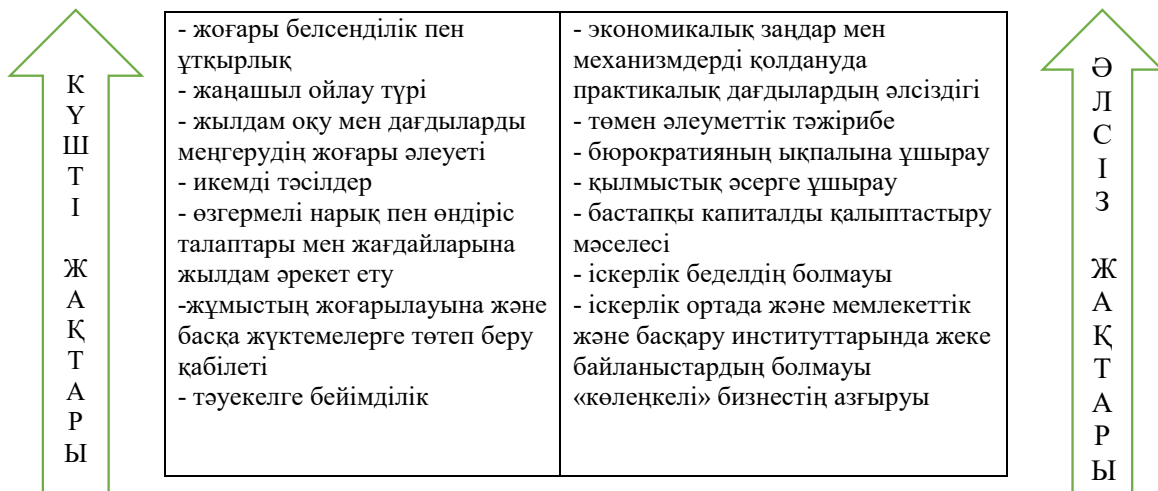
Ақпараттың жетіспеушілігі: жас кәсіпкерлер көбінесе нарықтық тенденциялар, бизнес ережелері және озық тәжірибелер туралы ақпаратқа қол жеткізе алмайды, бұл олардың негізделген шешімдер қабылдау қабілетіне кедергі келтіруі мүмкін.

Жастарды тиімді жұмыспен қамту және кәсіпкерлікті дамытудың басымдықтары – осы міндеттерді шешу және Қазақстанда жастардың тиімді кәсіпкерлігін ілгерілету үшін бірнеше басымдықтар белгіленуі керек.

Қаржыландыруға қолжетімділікті арттыру: гранттар, төмен пайыздық несиелер және венчурлық капитал сияқты қаржыландыру бағдарламаларын әзірлеу, әсіресе жас кәсіпкерлерге бағытталған, қаржылық шектеулерді жеңілдетуі мүмкін. Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігі экономикалық өсу мен жұмыс орындарын құру үшін айтарлықтай әлеуетке ие болғанымен, басым кедергілерді стратегиялық тұрғыдан шешу қажет. Қаржылық қолдауды, білім беруді, тәлімгерлікті және қолайлы саясатты қамтитын кешенді тәсіл жас кәсіпкерлер өркендей алатын ортаны дамытуда шешуші рөл атқарады.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу әдістемесі – бұл ғылыми жұмыстың негізінде жатқан тәсілдер мен амалдардың жиынтығы. Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі, Халықаралық рейтингтік агенттіктер, Біріккен Ұлттар Ұйымы және т.б. Статистикалық құрал ретінде деректерді графикалық бейнелеу әдісі қолданылады [1]. Кәсіпкерлік қызметтің кез келген түрі сияқты, жастар кәсіпкерлігін дамытудың да күшті және әлсіз жақтары бар, олар 1-суретте жинақталған. Бұл жастар кәсіпкерлігінің артықшылықтарымен қатар, бұл саланың дамуына айтарлықтай әсер ететін кемшіліктер де бар екенін көрсетеді. Осыған байланысты, жоғарыда аталған шараларды әзірлеу кезінде осы кемшіліктерді ескерген жөн.

Сурет 1 – Жастар кәсіпкерлігінің күшті және әлсіз жақтары

Ескертпе: Авторлармен құрастырылған.

Қазіргі уақытта Қазақстан нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасын (жұмыспен қамтуды ілгерілетудің басқа бағыттарын да қамтиды), Даму кәсіпкерлікті дамыту қорының, Қазақстанның Даму Банкінің бағдарламаларын жүзеге асыру арқылы жастар арасында шағын кәсіпкерліктің дамуына қолдау көрсетуде [3]. Технологиялық даму жөніндегі ұлттық агенттік (технологиялық парктер мен бизнес-инкубатор құру) және т.б., соның ішінде халықаралық (Еуропалық қайта құру және даму банкінің бағдарламасы) (ХЕҰ, 2019).

Сурет 2 – Жұмыссыздық моделі

Ескертпе: Авторлармен құрастырылған.

Бұл нәтижелер зерттеушілердің Pan 2018 ж., Farmer 2013, 2015 және Tegegne 2019 жылғы көрсеткіштерімен үйлесімді. Линдстремнің 2009 ж. зерттеуіне қатысты жұмыссыздықтың ұзақтығы сенімге әсер етеді және еңбек жағдайымен, жұмыссыздықпен және сеніммен байланысты [13]. Жоғарыда аталған зерттеулер көрсеткендей, сенім біздің нәтижелерімізге ұқсас жұмыссыздықпен байланысты. Екінші жағынан, соңғы жалпы сайлауда дауыс берген жастардың дауыс бермегендерге қарағанда жұмыссыз қалу ықтималдығы аз. Dieckhoff & Gash 2015 ж. жұмыссыздардың әлеуметтік қатысу деңгейі жұмыспен қамтылғандарға қарағанда төмен екенін және жұмыспен қамтылғандар мен жұмыссыздар арасында әлеуметтік қатысудың үлкен алшақтығы бар екенін анықтады. Скотт & Аок 1979 ж. әлеуметтік-экономикалық жағдайы төмен қатысушылардың дауыс беруге дайын еместігін анықтады. Дауыс беретін жеке тұлғалардың қатысуы арта түседі. Осылайша, жастар олардың қатысуынан көбірек пайда көре алады. Жастардың жынысы мен денсаулық деңгейі мен жастардың жұмыссыз қалу ықтималдығы арасында айтарлықтай байланыс табылған жоқ. Алайда, Evans & Repper 2000 ж. жастардың денсаулық жағдайы жұмыссыздықпен байланысты екенін анықтады. Гендерлік және жеке денсаулық деңгейі жұмыссыздыққа әсер ететінін зерттеулердің саны шектеулі. Селим және басқа авторлар 2014 ж. әйелдерге қарағанда ер адамдар жұмыссыз екенін мәлімдеді. Керісінше, 2021 ж. Берхе және Үнлү мен Йылдыз жас жігіттерге қарағанда жас әйелдердің жұмыссыз екенін айтады [11].

Қазақстанда жас кәсіпкердің алдында бірқатар міндеттер тұр: белгілі бір шығындар, іскерлік және қаржылық мәселелерде тәжірибенің жоқтығы, бәсекелестік, тәуекелдің жоғары деңгейі, білімнің жетіспеушілігі, өз бетінше шешім қабылдау қажеттілігі, ақпараттың жеткіліксіздігі және т.б.

Жастардың кәсіпкерлік құзыреттілігін дамыту және оларды жұмыспен қамту үдерісінде Skills Enbek платформасы маңызды рөл атқарады.

«Skills Enbek» платформасы жастардың кәсіпкерлік құзыреттілігін арттыруға және жұмыспен қамтылуына ықпал ететін маңызды құрал болып табылады. Ол жастардың кәсіпкерлік ойлауын қалыптастырып, нарыққа бейімделуіне көмектеседі [26].

1. Жастардың кәсіпкерлік құзыреттілігін арттырудағы рөлі

Кәсіпкерлік негіздерін оқыту:

- ♦ жоба аясында жастарға бизнес ашу және жүргізу негіздері бойынша тегін курстар ұсынылады;

- ♦ қатысушылар маркетинг, қаржы сауаттылығы, бизнес-жоспар құру сияқты маңызды дағдыларды үйренеді.

Цифрлық кәсіпкерлікті дамыту:

- ♦ жастарға онлайн-бизнес жүргізу, интернет-маркетинг, әлеуметтік желі арқылы сату секілді трендік бағыттар бойынша білім беріледі;

- ♦ бұл әсіресе ауыл жастары үшін өз ісін бастауға үлкен мүмкіндік.

Бизнесті заңды жүргізу туралы білім беру:

- ♦ жоба бизнесті тіркеу, салық төлеу, гранттар мен несиелер алу бойынша бағыт-бағдар береді;

- ♦ мемлекеттік қолдау бағдарламалары туралы ақпарат береді.

2. Жастарды жұмыспен қамтудағы рөлі

Сұранысқа ие мамандықтарға оқыту:

- ♦ жоба арқылы жастар еңбек нарығында сұранысқа ие кәсіби дағдыларды үйренеді;

- ♦ бағдарлама IT, дизайн, құрылыс, қызмет көрсету салалары бойынша заманауи мамандықтарға бағытталған.

Сертификат алу және жұмыс табу:

- ♦ курсты сәтті аяқтаған жастар мемлекеттік үлгідегі сертификат алады;

- ♦ оны Enbek.kz электронды еңбек биржасында жұмыс іздеу кезінде пайдалануға болады.

Іс жүзінде қолдануға болатын дағдылар:

- ♦ жастар өз ісін бастамаса да, оқыған білімін фрилансер ретінде қолдана алады;

- ♦ жоба онлайн жұмыс істеу, тапсырыстар алу және өзін-өзі жұмыспен қамту жолдарын үйретеді.

Жұмыс берушілермен байланыс орнату:

- ♦ платформа арқылы жұмыс берушілермен тікелей байланыс орнатуға болады;

- ♦ кейбір курстар өндірістік тәжірибеден өтуге мүмкіндік береді, бұл жұмысқа орналасуды жеңілдетеді.

«Skills Enbek» жастардың кәсіпкерлік дағдыларын арттырып, оларды еңбек нарығына бейімдеуге көмектеседі. Бұл жоба арқылы жастар жаңа кәсіп үйреніп, жұмысқа орналасып, тіпті өз бизнесін ашуға мүмкіндік алады.

Нәтижелер мен талқылау

Қазақстанда жастарды жұмыспен қамту мәселесі маңызды әлеуметтік-экономикалық тақырыптардың бірі болып табылады. Жастардың еңбек нарығына сәтті интеграциясы елдің тұрақты дамуы үшін аса маңызды. Жастарды жұмыспен қамту мәселесін шешу үшін мемлекет түрлі бағдарламалар мен жобаларды іске асыруда. Дегенмен, бұл бағытта әлі де көптеген міндеттер бар, сондықтан жастарды қолдау шараларын жетілдіру және кеңейту маңызды болып табылады [26].

«Skills Enbek» жобасының мақсаты – Қазақстандағы жұмыссыздар мен өзін-өзі жұмыспен қамтыған азаматтардың кәсіби дағдыларын дамыту және еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігін арттыру. Бұл жоба онлайн оқыту платформасы арқылы азаматтарға тегін кәсіби курстарды ұсыну арқылы олардың жаңа мамандықтарды меңгеруіне немесе біліктілігін арттыруына көмектеседі.

Негізгі мақсаттары:

- ♦ жұмыссыз және өзін-өзі жұмыспен қамтыған азаматтарды тегін онлайн оқыту;

- ♦ еңбек нарығының сұранысына сай жаңа дағдыларды меңгерту;

- ♦ цифрлық және кәсіби құзыреттілікті арттыру;
- ♦ азаматтардың жұмысқа орналасу мүмкіндіктер кеңейту;
- ♦ кәсіпкерлік негіздерін үйрету.

Жоба «Enbek.kz» электрондық еңбек биржасы арқылы іске асады және Қазақстан Үкіметінің жұмыспен қамту және еңбек нарығын дамыту бағдарламалары аясында жүзеге асырылады [26].

«Enbek Skills» жұмыссыз жастарға бірнеше маңызды пайда әкеледі:

1. Тегін білім алу мүмкіндігі

Жастар еңбек нарығында сұранысқа ие дағдыларды тегін онлайн курстар арқылы меңгере алады. Бұл олардың кәсіби біліктілігін арттырып, жұмысқа орналасу мүмкіндігін жақсартады.

2. Еңбек нарығына бейімделу

Жоба аясында ұсынылатын курстар нақты сұранысқа ие мамандықтарға бағытталған. Бұл жастарға жаңа кәсіпті игеруге немесе өз саласында жетілдіруге көмектеседі.

3. Сертификат алу және жұмыс табу

Курсты аяқтаған соң, қатысушылар сертификат алады, оны резюмеге қосып, жұмыс берушілерге ұсынуға болады. Сонымен қатар, Enbek.kz платформасы арқылы жұмыс табуға көмектеседі.

4. Кәсіпкерлікке бағыттау

Жоба кәсіпкерлік негіздерін үйрететін курстарды да ұсынады. Бұл жастарға өз ісін ашуға, бизнес жүргізу негіздерін түсінуге және қаржылық сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді.

5. Уақыт пен ресурстарды үнемдеу

Онлайн форматтың арқасында жастар үйден шықпай-ақ, ыңғайлы уақытта білім ала алады. Бұл әсіресе шалғай ауылдарда тұратын жастар үшін тиімді.

«Skills Enbek» іске қосылғаннан бері Еңбекте барлығы 631 курс бар:

- ♦ Courstore серіктесінен 267 курс;
- ♦ Fluent серіктесінен 3 курс;
- ♦ Skills Enbek бойынша жарияланған 361 курс, оның ішінде 230 тегін және 69 ақылы курс, сонымен қатар 62 жарнамалық курс (ақпараттық материалдармен сертификатсыз танысқысы келетіндер үшін). Қазақ тілінде – 131 курс, орыс тілінде – 230 курс, 383- і қамтитын 361 курс жарияланды.

Кәсіптік бағыт бойынша 361 курс әзірленді, оның ішінде басымдықтары: жұмсақ дағдыларды оқыту (ақылды дағдылар), IT және телекоммуникациялар, әлеуметтік қызметтер, туризм, ауыл шаруашылығы, тұру және тамақтану, қаржы және бухгалтерлік есеп.

Талдау көрсеткендей, 2024 жылдың 4-ші тоқсаны алынған сертификаттар саны бойынша азаматтар таңдаған ең танымал курстар төмендегідей:

1. «Бастау бизнес» курсы – оқу ұзақтығы 72 сағат. Осы курс бойынша оқыту нәтижесінде 1177 сертификат алынды [26].

2. «Әлеуметтік жұмысқа кіріспе» – арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсететін ұйымдардағы әлеуметтік қызметкер көмекшілері сияқты орта арнаулы білімі бар әлеуметтік қызметкерлерді, сондай-ақ әртүрлі санаттағы әлеуметтік қызметкерлерді оқытудың ұзақтығы 38 сағатты құрайтын сапалы және толық оқыту бағдарламасы болып табылады. Осы курс бойынша оқыту нәтижесінде 1080 сертификат алынды.

2024 жылдың 4-ші тоқсанындағы талдау нәтижелері бойынша берілген сертификаттар саны бойынша студенттер арасында мемлекеттік тілде (3-сурет) сұранысқа ие курстар анықталды [26].

2024 жылдың 4-тоқсанында еңбек шарты бойынша 359 жұмыссыз ресми түрде жұмысқа орналасты, бұл оқудан өткен 5577 жұмыссыздың 6,4%-ын құрайды. Жұмысқа орналасқандардың негізгі бөлігі Батыс Қазақстан, Ақтөбе, Түркістан, Солтүстік Қазақстан облыстары мен Алматы қаласында тұрады [27]. Бұл көрсеткіш онлайн оқыту тиімділігінің маңызды нәтижесі болып табылады. Курстық бағдарламалар нақты кәсіптерге арналған және 1 сағаттан 72 сағатқа дейінгі оқу ұзақтығын қамтиды, бұл қатысушыларға жеке дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді. Ал толық кәсіпті игеру үшін оқу мерзімі 6 айдан 2 жыл 10 айға дейін созылуы мүмкін.

Сурет 3 – Мемлекеттік тілде үздік 5-курс бойынша берілген сертификаттар саны

Ескертпе: Авторлармен құрастырылған.

Қорытынды

Қорытындылай келе, жастардың толыққанды жұмыспен қамтылуын арттыруда жастар кәсіпкерлігін жандандырудың маңыздылығы мен ерекше рөлін тағы да атап өткіміз келеді. Шет елдердің тәжірибесі мен сабақтарын, сондай-ақ Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігінің даму тарихынан алынған сабақтарды ескере отырып, жоғарыда аталған шаралар еңбек нарығындағы жағдайды жақсартуға ықпал етіп қана қоймай, сонымен қатар қазіргі жастардың көптеген әлеуметтік және экономикалық мәселелерін шешуі мүмкін. Жастарды жұмыспен қамтуды арттыру құралдарының бірі болып табылатын жастар кәсіпкерлігіндегі қазіргі жағдайды ескере отырып, біз жастар кәсіпкерлігін дамытудың келесі бағыттарын бөліп көрсетуді практикалық деп санаймыз.

Жастар кәсіпкерлігін дамыту – экономиканы жаңғырту мен жұмыссыздықты төмендетудің тиімді жолдарының бірі. Жастардың кәсіпкерлік белсенділігін арттыру, оларға қажетті ресурстар мен қолдауды қамтамасыз ету арқылы жұмыспен қамтуды басқаруға оңтайлы әсер ету мүмкіндігіне ие боламыз. Міне, жастар кәсіпкерлігін дамытудың бірнеше тиімді жолдары:

- ♦ кәсіпкерлікті құру мен дамытудағы әкімшілік кедергілерді еңсеру үшін кәсіпкерлік қызметті дамытуға жағдай жасау;
- ♦ қоғамдағы кәсіпкер мәртебесін арттыру мақсатында жастар арасында кәсіпкерлік мәдениетті және корпоративтік азаматтық құндылықтарды насихаттау. Бұған білім беру және оқыту курстары, жастардың жас кәсіпкерлікті қолдаудың мемлекеттік бағдарламалары мен түрлі іскерлік байқаулар, әлеуметтік жарнама, кәсіпкерлікке деген оң көзқарасты қалыптастыруға бағытталған бағдарламалар және т.б. туралы хабардарлығын арттыру сияқты іс-шаралар кіреді;
- ♦ жастардың көшбасшылық қабілеттері мен әлеуметтік жауапкершілігін дамытатын халықаралық жастар палаталарын, бірлестіктері мен кәсіподақтарын құруды және олардың қызметін ынталандыру;
- ♦ кәсіпкерлік қызметке бейімділігі бар және арнайы рәсімдер негізінде бизнес-идеяларды қалыптастыруға қабілетті жастарды іріктеу, мысалы әңгімелесу, сондай-ақ бизнес-идеяларды және олардың әлеуетін одан әрі іске асыру бойынша бизнес-жоспарларды сараптамалық бағалау;
- ♦ іскерлік дағдыларды меңгеру бойынша мамандандырылған білімі бар жас кәсіпкерлер мектебін құру;
- ♦ жас кәсіпкерлер үшін белгілі бір жеңілдіктерді әзірлеу және жүзеге асыру, атап айтқанда, жеңілдетілген несиелеу схемаларын құру, жастар тіркеген және басқаратын кәсіпорындар үшін салықтық жеңілдіктер;
- ♦ жас кәсіпкерлерді тіркеу жүйесін және Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігін дамытудың тиімділігін бағалау критерийлері жүйесін құру және енгізу;

♦ жұмыс орындарын құру, жастар үшін жұмыс орындарын құруда мемлекеттік және жекеменшік сектордың ынтымақтастығы. Бұл арқылы жастар кәсіпкерлігін дамыту мен жұмыссыздықты төмендетудің синергиясын жасау мүмкіндігі артады;

♦ ел экономикасының басым салаларына баса назар аудара отырып, фабрикалар мен ауылдық жерлердегі жастардың кәсіпкерлік бастамаларына ерекше назар аударған жөн.

Жастарды жұмыспен қамтудың тиімділігін арттыру әлеуеті еңбек нарығының сапасын арттыру шаралары мен құралдары, өзін-өзі жұмыспен қамтыған адамдарды жұмыспен қамтудың жаңа нысандарын енгізу және жақсарту арқылы жүзеге асырылуы тиіс. Толыққанды жұмыспен қамтуды қалыптастыру әлеуетін арттыруға ықпал ететін институционалдық негіздерді жетілдіру жұмыспен қамтуға жәрдемдесу институттарының жүйесін жетілдіру және жұмыс күшінің біліктілігін арттыру сияқты салаларда еңбек нарығының жұмыс істеуі үшін жағдайларды кешенді жақсартуды қамтуы тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Қазақстан Республикасы стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы. URL: <https://stat.gov.kz/>

2 Джусибалиева А., Ахметова Г., Саубетова Б., Байкадамов Н. Государственная поддержка и регулирование предпринимательства как факторы развития занятости // *Central Asian Economic Review*. 2020. No. 1(130). P. 8–20.

3 Государственная программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017–2021 годы «Еңбек»: Постановление Правительства Республики Казахстан № 746 от 13 ноября 2018 года.

4 Кадыржанов Р. Этнокультурный символизм и национальная идентичность Казахстана. – Алматы: Институт философии, политологии и религиоведения КН МОН РК, 2022. – 168 с.

5 Tahlin M., Westerman J. Youth employment decline and the structural change of skill // *European Societies*. 2020. Vol. 22. No. 1. P. 47–76.

6 Kruse T. *Making Change: Youth Social Entrepreneurship As an Approach to Positive Youth and Community Development*. New York: Oxford University Press, 2019.

7 Altigani A.M., Siddiqui A.H. Youth unemployment: Causes and solutions // *Journal of Economics and Sustainable Development*. 2020. Vol. 5. No. 3. P. 27–34.

8 Bal-Domańska B. The impact of macroeconomic and structural factors on the unemployment of young women and men // *Economic Change and Restructuring*. 2022. Vol. 55. P. 1141–1172. URL: <https://doi.org/10.1007/s10644-021-09341-9>.

9 Baussola B., Mussida C. Regional and gender differentials in the persistence of unemployment in Europe // *International Review of Applied Economics*. 2017. Vol. 31. No. 2. P. 173–190.

10 Günaydın D., Çetin, M. The main macroeconomic determinants of youth unemployment: An empirical analysis // *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*. 2015. No. 22. P. 17–34.

11 Güriş S., Yaman B. Analysis with panel data models of factors affecting unemployment in OECD countries // *Social Sciences Research Journal*. 2018. Vol. 7. No. 1. P. 136–146.

12 Lakey J., Mukherjee A., White M. *Youth unemployment, labour market programmes and health*. London: Policy Studies Institute, 2021.

13 Lindström M. Psychosocial work conditions, unemployment, and generalized trust in other people: A population-based study of psychosocial health determinants // *The Social Science Journal*. 2009. Vol. 46. No. 3. P. 584–593.

14 Bussemeyer M.R. Globalization and the youth labor market // *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. 2021. Vol. 15. No. 4. P. 330–349.

15 Jumayeva Z. Ways and methods of developing small business and private entrepreneurship in our country // *Modern Science and Research*. 2024. Vol. 3. No. 2. P. 433–440.

16 The NCE of the Republic of Kazakhstan «Atameken». URL: <https://atameken.kz/ru/news/41114>

17 «Qolday» online platform, «Qolday» Entrepreneurship Center. URL: <https://edu.qolday.kz/> (accessed: 14.05.2021)

18 Enactus Kazakhstan. URL: <https://enactus.kz/> (accessed: 14.05.2021)

19 ZhasProject. URL: <https://zhasproject.kz/ru> (accessed: 14.05.2021)

- 20 Ratten V., Usmanij P. Entrepreneurship education: time for a change in research direction? // Int. J. Manag. Educ. 2021. Vol. 19. P. 100367.
- 21 Dudieva M.N. Youth unemployment in the EU: a new challenge of modernity // Sociodynamics. 2017. No. 4. C. 68–75.
- 22 Morkovkin D., Latysh A.Y. Self-employment of the population as a direction of state policy in the field of human resource management in small innovative entrepreneurship // Social orientation of management: innovations, problems, priorities: materials of scientific and practical conference. 2018. P. 319–326.
- 23 The International Foundation “The Prince’s Youth Business International” (YBI). URL: <https://www.youthbusiness.org>
- 24 Шумик Е.Г., Белик Е., Блинов М.П. Молодежное предпринимательство: проблемы и пути решения // Вестник Томского государственного университета. Экономика. – 2017. – № 40. – С. 184–194.
- 25 Brown P., Heskett A., Williams S. Employability in a Knowledge-Driven Economy // Journal of Education and Work. 2003. Vol. 16. No. 2. P. 107–126.
- 26 Skills Enbek. URL: <https://skills.enbek.kz/ru>

REFERENCES

- 1 Qazaqstan Respublikasy strategialyq josparlau jäne reformalar agenttığınıñ Ülttyq statistika bürosy. URL: <https://stat.gov.kz/>. (In Kazakh).
- 2 Dzhusibalieva A., Ahmetova G., Saubetova B., Bajkadamov N. (2020) Gosudarstvennaja podderzhka i regulirovanie predprinimatel'stva kak faktory razvitiya zanjatosti // Central Asian Economic Review. No. 1(130). P. 8–20. (In Russian).
- 3 Gosudarstvennaja programma razvitiya produktivnoj zanjatosti i massovogo predprinimatel'stva na 2017–2021 gody «Enbek»: Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazakhstan No. 746 ot 13 nojabrja 2018 goda. (In Russian).
- 4 Kadyrzhanov R. (2022) Jetnokul'turnyj simvolizm i nacional'naja identichnost' Kazahstana. – Almaty: Institut filosofii, politologii i religiovedeniya KN MON RK, 168 p. (In Russian).
- 5 Tahlin M., Westerman J. (2020) Youth employment decline and the structural change of skill // European Societies. Vol. 22. No. 1. P. 47–76. (In English).
- 6 Kruse T. (2019) Making Change: Youth Social Entrepreneurship As an Approach to Positive Youth and Community Development. New York: Oxford University Press. (In English).
- 7 Altigani A.M., Siddiqui A.H. (2020) Youth unemployment: Causes and solutions // Journal of Economics and Sustainable Development. Vol. 5. No. 3. P. 27–34. (In English).
- 8 Bal-Domańska B. (2022) The impact of macroeconomic and structural factors on the unemployment of young women and men // Economic Change and Restructuring. Vol. 55. P. 1141–1172. URL: <https://doi.org/10.1007/s10644-021-09341-9>. (In English).
- 9 Baussola B., Mussida C. (2017) Regional and gender differentials in the persistence of unemployment in Europe // International Review of Applied Economics. Vol. 31. No. 2. P. 173–190. (In English).
- 10 Günaydin D., Çetin, M. (2015) The main macroeconomic determinants of youth unemployment: An empirical analysis // Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute. No. 22. P. 17–34. (In English).
- 11 Güriş S., Yaman B. (2018) Analysis with panel data models of factors affecting unemployment in OECD countries // Social Sciences Research Journal. Vol. 7. No. 1. P. 136–146. (In English).
- 12 Lakey J., Mukherjee A., White M. Youth unemployment, labour market programmes and health. London: Policy Studies Institute, 2021. (In English).
- 13 Lindström M. (2009) Psychosocial work conditions, unemployment, and generalized trust in other people: A population-based study of psychosocial health determinants // The Social Science Journal. Vol. 46. No. 3. P. 584–593. (In English).
- 14 Busemeyer M.R. (2021) Globalization and the youth labor market // Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice. Vol. 15. No. 4. P. 330–349. (In English).
- 15 Jumayeva Z. (2024) Ways and methods of developing small business and private entrepreneurship in our country // Modern Science and Research. Vol. 3. No. 2. P. 433–440. (In English).
- 16 The NCE of the Republic of Kazakhstan «Atameken». URL: <https://atameken.kz/ru/news/41114>. (In English).
- 17 «Qolday» online platform, «Qolday» Entrepreneurship Center. URL: <https://edu.qolday.kz/> (accessed: 14.05.2021). (In English).

- 18 Enactus Kazakhstan. URL: <https://enactus.kz/> (accessed: 14.05.2021). (In English).
19 ZhasProject. URL: <https://zhasproject.kz/ru> (accessed: 14.05.2021). (In English).
20 Ratten V., (2021) Usmanij P. Entrepreneurship education: time for a change in research direction? // Int. J. Manag. Educ. Vol. 19. P. 100367. (In English).
21 Dudieva M.N. (2017) Youth unemployment in the EU: a new challenge of modernity // Sociodynamics. No. 4. P. 68–75. (In English).
22 Morkovkin D., Latysh A.Y. (2018) Self-employment of the population as a direction of state policy in the field of human resource management in small innovative entrepreneurship // Social orientation of management: innovations, problems, priorities: materials of scientific and practical conference. P. 319–326. (In English).
23 The International Foundation “The Prince’s Youth Business International” (YBI). URL: <https://www.youthbusiness.org>. (In English).
24 Shumik E.G., Belik E., Blinov M.P. (2017) Molodezhnoe predprinimatel'stvo: problemy i puti reshenija // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Jekonomika. No. 40. P. 184–194. (In Russian).
25 Brown P., Heskett A., Williams S. (2003) Employability in a Knowledge-Driven Economy // Journal of Education and Work. Vol. 16. No. 2. P. 107–126. (In English).
26 Skills Enbek. URL: <https://skills.enbek.kz/ru>. (In English).

САЛКЫНБАЕВА Ф.Д.,*¹

докторант.

*e-mail: fatima_sd@mail.ru

ORCID ID : 0000-0003-1253-9647

ТАЯУОВА Г.Ж.,²

PhD, ассоциированный профессор.

e-mail: g.tayauova@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0001-8061-3955

ЧОУДХУРИ Д.,³

PhD, ассоциированный профессор.

e-mail: daba.chowdhury1@canterbury.ac.uk

ORCID ID: 0000-0002-3117-3997

¹Есенов университет,

г. Актау, Казахстан

²Университет «Туран»,

г. Алматы, Казахстан

³Canterbury Christ Church University

г. Лондон, Великобритания

ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАНЯТОСТЬЮ ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Аннотация

Молодежное предпринимательство – перспективная отрасль, являющаяся важной составляющей современной предпринимательской деятельности. Ее актуальность определяется несколькими причинами, которые направлены на повышение роли молодежи на современном рынке труда, внедрение новых подходов и цифровых технологий, а также на решение социально-экономических проблем в обществе. Во-первых, важность молодежного предпринимательства проявляется в создании рабочих мест. Во-вторых, способность молодежи внедрять инновационные решения, в том числе цифровые технологии, позволяет ей добиться успеха в сфере предпринимательства. На международном примере показано, что государственная поддержка молодежного предпринимательства последовательно создает возможности для открытия собственного дела талантливой и амбициозной молодежи с инновационными бизнес-идеями. Управление занятостью через развитие молодежного предпринимательства – один из важнейших факторов, способствующих экономическому и социальному развитию страны. Кроме того, развитие молодежного предпринимательства рассматривается отдельно для студентов и отдельно для выпускников, которые долгое время не могли найти работу по своей специальности. Стажировки также рассматриваются на основе социальных классов, отдельно исследуются значение и влияние волонтерских программ на дальнейшее трудоустройство. Помимо того, что молодые люди полны инновационных и новых идей, они также помогают снизить уровень безработицы в стране и обеспечить экономическую стабильность за счет их поддержки. Одним из главных инструментов развития молодежного

предпринимательства является системная государственная поддержка. Предоставление государством льгот, грантов и субсидий молодым предпринимателям, предоставление налоговых льгот, организация специальных обучающих программ – основные меры, принимаемые в этом направлении. Целью данной работы является изучение основных приоритетов достижения эффективной занятости молодежи. Развитие молодежного предпринимательства определено как жизненно важная стратегия повышения занятости молодежи, особенно с учетом современного состояния молодежного предпринимательства в Казахстане. В исследовании в качестве статистического инструмента анализа используется графическое представление данных.

Ключевые слова: молодежный рынок труда, приоритеты занятости молодежи, предпринимательство, новые рабочие места, молодежное предпринимательство, малый бизнес, молодежная политика, государственное регулирование.

SALKYNBAYEVA F.D.,*¹

Phd student.

*e-mail: fatima_sd@mail.ru

ORCID ID: 0000-0003-1253-9647

TAYAUOVA G.ZH.,²

PhD, associate professor.

e-mail: g.tayauova@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0001-8061-3955

CHOWDHURY D.,³

PhD, associate professor.

e-mail: daba.chowdhury1@canterbury.ac.uk

ORCID ID: 0000-0002-3117-3997

¹Yessenov University,

Aktau, Kazakhstan

²Turan University,

Almaty Kazakhstan

³Canterbury Christ Church University,

London, United Kingdom

EFFECTIVE WAYS TO MANAGE EMPLOYMENT THROUGH THE DEVELOPMENT OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP

Abstract

Youth entrepreneurship is a promising sector and an important part of modern business activities. Its relevance is driven by several factors, including increasing the role of young people in the labor market, introducing new approaches and digital technologies, and addressing socio-economic issues in society. Firstly, the importance of youth entrepreneurship lies in job creation. Secondly, young people's ability to implement innovative solutions, including digital technologies, helps them achieve success in entrepreneurship. International examples show that government support consistently creates opportunities for talented, ambitious youth with innovative business ideas to start their ventures. Managing employment through the development of youth entrepreneurship is a key factor contributing to economic and social development. Moreover, youth entrepreneurship is considered separately for students and for graduates who have struggled to find jobs in their fields. Internships are also analyzed based on social classes, with a focus on the role and impact of volunteer programs on future employment. In addition to bringing fresh, innovative ideas, young people help reduce unemployment and ensure economic stability through their entrepreneurial activities. One of the main tools for fostering youth entrepreneurship is systematic government support. This includes providing benefits, grants, and subsidies to young entrepreneurs, offering tax incentives, and organizing specialized training programs. The goal of this research is to study the key priorities for achieving effective youth employment. The development of youth entrepreneurship is identified as a vital strategy for increasing youth employment, particularly in Kazakhstan. Graphical data representation is used as a statistical analysis tool.

Key words: youth labour market, youth employment priorities, entrepreneurship, new jobs, youth entrepreneurship, small business, youth policy, state regulation.

Мақаланың редакцияға түскен күні: 12.01.2025